

Asia: VN/25570/2023

Arviomuistio välimiesmenettelylain uudistamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä

Oikeusministeriö on pyytänyt Pääomasijoittajat ry:n lausuntoa arviomuistiosta, jossa selvitetään välimiesmenettelylain uudistamistarpeet ja valmistellaan tarpeelliset säädösmuutokset Suomen välimiesmenettelytoiminnan kilpailukyvn edistämiseksi.

Pääomasijoittajat ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja toteaa kannattavansa pääosin arviomuistiossa tehtyjä esityksiä:

Nykyinen vuodelta 1992 oleva välimiesmenettelylaki on suhteellisen vanha eikä vastaa kaikilta osin YK:n kansainvälisen kauppaoikeuden toimikunnan UNCITRAL:n vuonna 1985 hyväksymää mallilakia kansainvälisestä kaupallisesta välimiesmenettelystä. Nämä puutteet aiheuttavat sen, että Suomi ei saavuta täyttä potentiaaliaan kansainvälisten riitojen ratkaisupaikkana.

On hyvä, että arviomuistiossa esitetään monia toimenpiteitä, joilla välimiesmenettelylakia yhdenmukaistettaisiin UNCITRALin mallilain kanssa. Jokaisen mahdollisen poikkeaman mallialaista tulisi olla harkittu ja pyrkimyksenä tulisi olla UNCITRALin mallilakistatuksen saavuttaminen.

Suomalaiselle liike-elämälle on eduksi käyttää nykyaikaista, toimivaa ja kansainvälisesti kilpailukykyistä riidanratkaisujärjestelmää. Liike-elämän toimintaympäristö ja sopimussuhteet ovat monimutkaistuneet 90-luvun alusta lähtien. Laaja välimiesmenettelyn käyttö liike-elämän riidoissa keventää oikeuslaitoksen työtaakkaa ja lyhentää käsittelyaikoja, mikä vähentää kustannuksia. On tärkeää, että lainsäädäntö ohjaa riidat tehokkaasti välimiesmenettelyyn julkisten tuomioistuinten sijaan, vapauttaen resursseja ja nopeuttaen käsittelyä.

2. Väilyssopimus

Pääomasijoittajat ry kannattaa sitä, että välimiesmenettelylain 2 §:ää muutettaisiin siten, että riitakysymyksen yksityisoikeudellisuudesta väilyskelpoisuuden edellytyksenä luovuttaisiin. Nykyinen viittaus yksityisoikeudelliseen riitakysymykseen on tulkinnanvarainen ja epäselvä varsinkin niille riidan osapuolille tai välimiehille, jotka eivät ole kotoisin Suomesta. Lisäksi menettelyjä on jo aiemmin käytetty riidoissa, joilla on myös julkisoikeudellisia liittymiä. Tämän tulkintaongelman ratkaisemiseksi maininta "yksityisoikeudellisesta" riitakysymyksestä tulisi poistaa laista, mikä vastaa myös kansainvälistä kehitystä.

Pääomasijoittajat ry katsoo, että välimiesmenettelylain 3 §:n nykyinen sanamuoto väilyssopimuksen muotovaatimuksesta on auttamattoman vanhentunut eikä vastaa muiden pohjoismaiden linjaa, jossa muotovaatimuksesta on kokonaan luovuttu.

3. Välimiesoikeuden kokoonpano

Välimiesmenettelylain välimiehen esteellisyyttä koskeva pykälä vastaa tällä hetkellä tuomarin esteellisyyttä koskevaa pykälää. Pääomasijoittajat ry pitää hyvänä, että esteellisyyssäännöksiä muutettaisiin siten, että ne vastaisivat UNCITRALin mallilain 12 artiklaa, jossa esteellisyyserusteet on ilmaistu yleisemmällä tasolla.

Pääomasijoittajat ry katsoo, että VML 11 § mukainen sääntely on kansainvälisesti poikkeuksellinen, sillä se pakottaa osapuolet odottamaan lopullista väilystuomiota ennen kuin välimiehen esteellisyys voidaan ratkaista. Tämä voi viivästyttää prosessia. Perustellumpi malli olisi ratkaista esteellisyyväitteet jo välimiesmenettelyn aikana. UNCITRALin mallilain 13 artikla tarjoaa ratkaisun, jossa esteellisyyväitteen käsittelee ensin välimiesoikeus tai riippumaton taho, ja tarvittaessa asiasta voi valittaa tuomioistuimeen. Tämä malli nopeuttaisi prosessia ja parantaisi tehokkuutta.

Samassa yhteydessä on myös syytä selkeyttää arviomuistiossa esitetyn mukaisesti välimiesmenettely lain 17 §:n 3 momentin sanamuotoa. Muutoksenhakukiellon tulee koskea vain päätöksiä, joissa välimies on määrätty. Muutoksenhaun tulee olla mahdollista tilanteissa, joissa hakemus välimiehen määräämiseksi on hylätty.

4. Välimiesoikeuden toimivalta

Pääomasijoittajat ry pitää nykyistä välimiesmenettelylakia puutteellisena siltä osin, kun se ei sisällä säännöksiä välimiesoikeuden toimivallasta. Lakia on syytä täydentää välimiesoikeuden toimivaltaa koskevin säännösin käyttäen mallilain 16 artiklaa lähtökohtana.

Pääomasijoittajat ry katsoo, että välimieslakiin on syytä sisällyttää välityssopimuksen ja pääsopimuksen erillisyyperiaate. Vaikka periaate ilmenee oikeuskäytännöstä, on periaatteen sisällyttäminen lakiin mallilain 16 (1) artiklan mukaisesti tilannetta selkeyttävä.

5. Turvaamistoimet ja väliaikaismääräykset

Pääomasijoittajat ry katsoo, että nykyinen välimiesmenettelylaki on pahasti puutteellinen sen vuoksi, että se ei sisällä määräyksiä turvaamistoimista. Pääomasijoittajat ry yhtyy arviomuistiossa esitettyyn näkemykseen, että välimiesmenettelylakia olisi syytä täydentää siten, että siihen otettaisiin säännökset välimiesten toimivallasta antaa turvaamistoimimääräyksiä.

Arviomuistiossa pohditaan myös sitä, että välimiehillä ja tuomioistuimella olisi rinnakkainen toimivalta antaa turvaamistoimimääräyksiä, jolloin tuomioistuimetkin olisivat yhä toimivaltaisia. Pääomasijoittajat ry muistuttaa, että välimiesmenettelystä sovitaan usein juuri sen vuoksi, että sillä pyritään välttämään kansallisten tuomioistuinten käyttö. Pääomasijoittajat pitää kannatettavampana sitä arviomuistiossa esitettyä vaihtoehtoa, jossa tuomioistuimen toimivalta rajoitettaisiin vain niihin tilanteisiin, joissa asianosaisen oikeussuojaa ei voida turvata välimiesten toimenpiteillä.

6. Asian käsittely välimiesmenettelyssä

Välimiesten velvollisuus kohdella asianosaisia tasapuolisesti on yksi välimiesmenettelyiden perusperiaatteista. Vaikka asia ilmenee välillisesti välimiesmenettelylain 23 §:stä, olisi periaate syytä kirjoittaa selkeämmin UNCITRALin mallilain mukaisesti uudistettavaan lakiin. Keskeisen periaatteen puuttuminen ei ole omiaan herättämään luottamusta etenkin lain kansainvälisten käyttäjien keskuudessa.

Arviomuistiossa esitetään, että tulisi myös harkita, että lakiin otettaisiin mallilain 25 artiklaa vastaavat säännökset asianosaisen passiivisuuden vaikutuksista asian käsittelyyn. Pääomasijoittajat ry kannattaa esitystä, sillä se selkeyttää vallitsevaa oikeustilaa.

7. Välitystuomio

Pääomasijoittajat ry pitää kannatettavana arviomuistiossa esitettyä lähestymistapaa, jonka mukaan välimiesmenettelylain 31 §:ää täydentäisiin selkeyden vuoksi säännöksellä sovellettavan lain määräytymisestä, jos asianosaiset eivät ole siitä nimenomaisesti sopineet. Ehdotettu säännös ei vastaa mallilakia, mutta on kansainvälisen kehityksen mukainen.

Riidan ratkaisuun liittyvä nopea ja keskeytyksetön prosessi on välimiesoikeuden käyttäjille tärkeää. Tämän vuoksi Pääomasijoittajat ry pitää kannatettavana sitä, että lakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan muut välimiehet voivat jatkaa menettelyä ja antaa pätevän välitystuomion tilanteessa, jossa yksi useampijäsenisen välimiesoikeuden jäsen tahallaan haittaa menettelyä esimerkiksi kieltäytymällä osallistumasta päätöksentekoon ilman hyväksyttävää syytä.

Myös arviomuistion esitys siitä, että välimieslakiin otettaisiin mallilakia vastaava tuomion perusteluvaatimus elleivät asianosaiset ole muuta sopineet, on kannatettava. Perusteluvaatimus on merkittävä riidan osapuolten oikeusturvan kannalta. Ei voida pitää riittävänä, että asia ilmenee vain lain esitöistä.

Arviomuistiossa esitetään, että säännös, VML 35 §, välituomion antamisesta tulisi muuttaa siten, että välimiesoikeus voi antaa välituomion, elleivät molemmat asianosaiset vastusta sitä. Pääomasijoittajat ry kanttaa esitystä. Tämä estäisi yhden osapuolen perusteettoman vastustuksen, joka tällä hetkellä estää välituomion antamisen, vaikka se olisi perusteltua. Säännöksen sanamuoto on kuitenkin syytä kirjoittaa siten, että se voi viitata useampaan kuin kahteen osapuoleen, sillä asianosaisia voi olla useampia.

Pääomasijoittajat ry pitää hyvänä myös sitä, että välimiesmenettelylain selkeä virhe lisätuomiopyynnön määräajasta korjattaisiin. Myös lisätuomion antamiselle tulisi asettaa selkeä määräaika. Määräaikojen olisi hyvä vastata UNCITRALin mallilain määräaikoja.

8. Välitystuomion mitättömyys ja kumoaminen

Välimiesmenettelylaki sisältää kansainvälisesti poikkeuksellisen mitättömyyssäännöksen, joka mahdollistaa hävinneelle osapuolelle mahdollisuuden riitauttaa välitystuomion ilman aikarajoja. Tämä heikentää tuomion pysyvyyttä ja oikeusvarmuutta ja on johtanut siihen, että Suomea ei pidetä houkuttelevana paikkana kansainvälisille välimiesmenettelyille. Pääomasijoittajat ry katsoo, että säännös on syytä muuttaa pikaisesti, ja että olisi riittävää säilyttää säännökset välitystuomion kumoamisvaatimuksista tietyssä määräajassa, perustuen UNCITRALin mallilain hyväksytyihin perusteisiin.

Pääomasijoittajat ry tukee arviomuistion näkemystä siitä, että välimiesmenettelylain kumoamisperusteiden muotoilu tulisi yhdenmukaistaa kansainvälisen yleissopimuksen ja mallilain kanssa. Yhdenmukaistaminen helpottaisi sääntelyn vertailua ja soveltamista kansainvälisessä kontekstissa.

Pääomasijoittajat ry katsoo arviomuistion mukaisesti, että välimiesmenettelyn tehokkuuden takaamiseksi on tärkeää saada nopeasti lopullinen ratkaisu välitystuomion kumoamiskanteeseen. Kumoamiskanteen kesto tulisi lyhentää käsittelemällä kumoamiskanteen pääsääntöisesti vain yhdessä oikeusasteessa ja lyhentämällä kumoamiskanteen nostamisaikaa. Lisäksi Pääomasijoittajat ry esittää, että arviomuistiossa esitettyjen toimenpiteiden lisäksi harkittaisiin kumoamiskanteiden keskittämistä yhteen oikeusistuimeen. Tämä keskittäminen varmistaisi asiantuntevan käsittelyn ja yhtenäiset tuomioistuinratkaisut, parantaen välimiesmenettelyn uskottavuutta ja käyttökelpoisuutta liike-elämän riitojen ratkaisussa.

9. Välitystuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano

Kuten arviomuistiossa todetaan, säännökset välitystuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta vaihtelevat riippuen siitä, onko tuomio annettu Suomessa vai ulkomailla. Lisäksi välimiesmenettelylain tuomion täytäntöönpanon epäämisperusteet eivät vastaa UNCITRALin mallilakia eikä New Yorkin konventiota, mikä on herättänyt kritiikkiä. Pääomasijoittajat ry toteaa, että tämä poikkeuksellinen sääntely on vaikeasti ymmärrettävissä erityisesti ulkomaalaisille yrityksille ja sitä on syytä muuttaa ensi tilassa.

10. Oikeudenkäyntikulut

Nykyisen välimiesmenettelylain mukaan, mikäli asianosaiset eivät ole toisin sopineet, välimiehet voivat velvoittaa asianosaisen korvaamaan osaksi tai kokonaan vastapuolen välimiesmenettelystä aiheutuneet kulut noudattaen soveltuvin osin mitä oikeudenkäymiskaassa oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään. Viittaus oikeudenkäymiskaaren sovittelumahdollisuuksiin ei ole toimiva kaupallisten riitojen yhteydessä. Pääomasijoittajat ry katsoo, että lakia tulisi muuttaa siten, että hävinnyt osapuoli on pääsääntöisesti velvollinen korvaamaan voittaneen osapuolen oikeudenkäyntikulut, ellei välimiesoikeus erityisestä syystä toisin määrää.

11. Onko välimiesmenettelylakia muilta osin tarvetta uudistaa tai täydentää?

Pääomasijoittajat ry kannattaa lämpimästi sukupuolineutraalin kielenkäytön edistämistä Suomessa ja katsoo, että myös välimiesmenettelylakia uudistettaessa tulisi arvioida lainsäädännön terminologian muuttamista sukupuolineutraaliksi. Tämä edistäisi yhdenvertaisuutta ja nykyaikaista kielenkäyttöä kaikilla tasoilla.

Lisäksi Pääomasijoittajat ry toteaa, että mikäli välimiesmenettelylakia uudistetaan, on syytä ottaa huomioon teknologian kehittyminen ja digitalisaation hyödyntäminen välimiesmenettelyprosesseissa. Toinen tärkeä huomioitava seikka on, että englannin kieltä tulisi voida käyttää liike-elämän riidoissa välimiesmenettelyn kaikissa vaiheissa, mukaan lukien siihen liittyvät tuomioistuinprosessit.

Horttanainen Anne
Pääomasijoittajat ry